

**De la monosala al megaplex:
exhibició cinematogràfica i
concentració**

Carles José i Solsona

Després d'una inestroncable reguitzada d'exercicis caracteritzats per la minva en l'afluència de públic als locals de projecció cinematogràfica (des de la meitat de la dècada dels anys seixanta fins a les acaballes dels anys vuitanta), les estadístiques relatives a l'exhibició fílmica a Catalunya palesen, en els darrers trams de la sèrie, una reconfortadora capgirada de la tendència. A la darrereria dels anys vuitanta, unes anyades breus, però ininterrompudes, d'estabilitat i d'assossec en el volum d'espectadors convidaren a pensar que la noïble sagnia que, durant quatre llarguíssims lustres, havia corsecat la robustesa del nostre sector exhibidor presentava encoratjadors símptomes de deturada.

En encetar la dècada dels noranta, aquesta basardosa rubinada havia arrossegat nou-centes pantalles en el seu corrent de devastació, pèrdua que reflectia ben a la clara la intensitat de l'esbaldregament que havien sofert els pilons, ben sòlids i afermançats, en etapes precedents, de l'assistència cinematogràfica. A Catalunya, la clientela anual dels cinemes era inferior en cinquanta-quatre milions de persones (i això fa nou vegades la població del seu territori) a la xifra que inaugurarà el darrer terç de segle; la gruixària de les dimensions de la crisi i la seva persistència temporal havien de provocar forçosament profundes transformacions en la composició i en les característiques del sector i un canvi radical en la seva estructura.

Amb les sales que tancaven desapareixien del nostre mapa cinematogràfic molts de petits empresaris, tal vegada no gaire distingits per l'embalum econòmic dels seus establiments, però que, des d'un prisma qualitatiu, foren decisius en un feix amplíssim de casos per causa de la seva devoció al setè art, que els impel·lia a tirar endavant

el seus agonitzants negocis, malgrat els desastrosos comptes de resultats que havien d'endurar, i a mantenir el batec dels projectors en municipis que, en cessar aquelles volenteroses i entusiastes activitats, han esdevingut vastíssims erms quant a activitat cinematogràfica fa referència.

Els empresaris que sobrevisqueren hagueren de cercar fórmules que els permetessin de minimitzar i, fins i tot, de defugir, el tenaç impacte de la crisi. La renovació i la modernització dels locals, així com els primers exemples de parcel·lació dels establiments en dues o tres sales de cinema, foren la resposta dels empresaris que tingueren visió de futur –però també prou recursos financers després dels sotracs viscuts– per tal d'acarar els diversos fronts de competència (televisió, vídeo, noves i diverses formes de lleure, modificacions en els hàbits socials, etc.) i dreçar resistents dics de contenció que els permetessin d'arregnar els estralls que els amenaçaven.

Mentre la reconversió produïa els seus fruits i vigoritzava part del teixit comercial de la nostra cinematografia, el parc de sales persistia en el seu esprimatxament mitjançant un fatídic règim d'extermini dels cinemes de poble i de les sales de barriada de les urbs més populoses. Foren locals que, atesos el seu potencial inversor escassament galdós i l'entossudiment del seu mercat potencial a l'hora de desertar de les butaques, subministraren el segment més molsut del cens de víctimes de l'enterc enfuriament de la maltempsada que féu trontollar les facturacions dels cinemes. Alhora que es produïa el tancament de sales, s'anava evidenciant la consolidació d'un ferm procés de concentració dins el sector econòmic de l'exhibició cinematogràfica: cada cop hi havia menys locals de projecció pública de pel·lícules i aquestes pantalles es constrenyien a un nombre progressivament exigü de municipis.

Amb l'arribada dels anys noranta, el precedent període d'estabilitat que havia certificat l'amansiment de la ferotgia de la crisi obrí sense defallença les portes a un bonancenc clima de recuperació sectorial que les xifres del control de taquilla del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya han anat corroborant, en la seva aparició pública, cada dotze mesos. La xarxa de 342 pantalles que fornien el consum cinematogràfic de Catalunya el 1990 s'havia eixamplat, tres triennis més tard, fins a 622, mentre que, en ben nuada i estreta lligança amb l'increment dels punts de venda, el comerç d'entrades havia enlairat des de 18,03 fins a 28,37 milions la quantitat de bitllets despatxats anualment.

L'escalada de l'oferta –flanquejada pels nous complexos que s'han inaugurat enguany i per l'estol de plans relatius a la creació de futurs centres de projecció filmica que van esbombant els mitjans de comunicació– i la reviscolança de la demanda han tornat a injectar opti-

misme en la lectura de les estadístiques relatives a l'exhibició cinematogràfica. Caldrà, però, abans d'efectuar un desmesurat endinsament en l'eufòria, examinar amb minuciosa profunditat les xifres ascendents en els anys noranta. D'un costat, perquè –encara que hem estat testimonis d'una impetuosa revifada que ens ha transportat als estrats que el sector tenia el 1982– és molt improbable, malgrat els projectes expansius, el retorn als cimadals que inauguraren els anys setanta, unes cúspides que es formaren en una societat amb unes habituds i unes opcions de lleure molt diferents de les actuals. De l'altre, perquè, tot i que la creixença en les xifres tingui encara perennitat, l'augment no s'està produint amb homogeneïtat en els diversos nuclis exhibidors; ben al contrari, resulten ostensiblement perceptibles conductes ben contrastades –i, amb no poca freqüència, notòriament oposades– en diferents parcel·les de la branca exhibidora. Són consideracions que ens empenyen a un acost rigorós a les xifres i a l'exhaustiu apregonament en l'estudi de la composició d'aquestes per tal d'esbrinar en quines dosis i en quins indrets d'aquest sector empresarial cal escampar l'optimisme.

El primer aspecte que ressurt en aquesta anàlisi és el fet que, malgrat la renaixença de les pantalles i la recuperació de la clientela, l'oferta de cinemes no ha modificat ni un bri la seva volença de concentrar-se en un pomell de municipis encara menys nombrós. Pel 1977, un total de 426 municipis catalans posseïa com a mínim una sala de projecció que hagués funcionat durant l'any de forma continuada o esporàdica; aquest conjunt de viles abastava el 46,46 % de la geografia catalana i el 94,47 % de la demografia de l'època, de manera tal que aleshores cap localitat de població superior a les 8.200 persones era òrfena de cinema. En els primers anys de la dècada del noranta, la llista s'havia arronsat fins al centenar i mig de municipis. En els anys posteriors, el degotim es perllongà de faiso tan pausada com implacable, de manera tal que, en el darrer graó de la sèrie temporal examinada, el baticor de l'activitat cinematogràfica només era perceptible a 131 viles catalanes.

El replegament de les forces de l'exhibició filmica per la nostra superfície geogràfica ha acabat confegint un mapa en el qual sis de cada set dels 946 municipis que hores d'ara conformen la divisió territorial de Catalunya estan desproveïts de cinema, un vast ermàs en expansió que s'estén per les quatre cinquenes parts del nostre territori. Des de la perspectiva demogràfica, el retrocés experimentat en el darrer quart de segle ha deixat sense accés al cinema en el seu propi municipi el 30 % del cens català; val a advertir que deu viles amb més de 20.000 habitants (Santa Coloma de Gramenet, Sant Boi de Llobregat, Esplugues de Llobregat, Sant Adrià de Besòs; Ripollet, Sant Joan Despi, Montcada i Reixac, Premià de Mar, Sant Vicenç dels Horts i

Salt) no tenen activa cap sala de projecció cinematogràfica dins els límits dels seus respectius termes municipals i que 25 poblacions entre aquest darrer estrat i les 10.000 ànimes tampoc no tenen cap centre obert al públic. Per bé que un bon manat d'aquests municipis gaudeixi de la presència de cinemes en els pobles de la rodalia, les xifres són prou il·lustratives quant a les dimensions de l'inexorable procés de desertització cinematogràfica pel qual ens estem encarrerant, una senda paral·lela al camí petjat per l'exhibició filmica en el conjunt de l'Estat espanyol i, al seu torn, sense desacordança amb el rumb que governa l'evolució de les sales de cinema en el Vell Continent.

El segon aspecte que ens il·lumina tocant a l'existència de disparitats i de forts contrastos interns en l'evolució de les sèries estadístiques de l'exhibició cinematogràfica a Catalunya emana de l'anàlisi dels nuclis de projecció filmica segons el nombre de pantalles que posseeixi cadascun d'ells. Des d'aquesta perspectiva, el primer apropament que esdevé útils neix de la partició del sector entre locals d'una sola pantalla, d'una banda, i multisales, de l'altra, amb independència de la quantitat de llenços de projecció que s'aglutinin a cadascuna d'aquestes últimes. L'acostament a les xifres resultants d'aquest tipus de fragmentació ens confirma numèricament allò que una observació mínimament amatent de la conducta del públic dels cinemes ja ens permet de besllumar amb notable claredat i, a l'ensem, aquesta ratificació fa avinent la quantificació de la velocitat de transformació aconseguida pel model de contemplació pública de l'oferta de pel·lícules. Ben llunyà es percep, en aquest sentit, aquell any 1977 en què l'especejament d'espais de projecció a Catalunya se cenyia a cinc locals de dues pantalles, que plegadament convocaven l'1,17% de l'equipament de llenços i el 4,51 % de la facturació sectorial de l'època. Anys més tard, les coses eren força diferents i encara haurien de veure's sotmeses a modificacions més intenses. Pel 1990, dels 342 llenços que constituïen la xarxa de pantalles cinematogràfiques actives de Catalunya, només 118 (això fa el 34,50 % del total) procedien de l'aportació dels multicinemes; nou anys més tard, el bloc minoritari pertocava ja a les monosales, car els locals de pantalla única abocaven 152 unitats a un cens global de 622, de manera que els centres amb multioferta s'havien ensenyorit del 75,56 % del mercat català, proporció probablement més vistent que el corresponent percentatge espanyol (74,54 %) i decididament encimbellada per damunt de la mitjana europea d'aquest darrer exercici (segons xifres manllevades a l'última edició de l'*Anuario statistico del cinema europeo*, publicat per Media Salles i que recull la informació del 1998, el 73,02% de quota catalana d'aleshores s'ha de confrontar amb el 65,87 % continental). Val a consignar que Catalunya representa, segons que permeten de calcular les darreres xifres ministerials presentades, el 18,72 % de la flota espanyola de

pantalles cinematogràfiques, quota que pot aplicar-se, amb alguna centèsima de retoc, tant a les monosales com als multicinemes catalans en confrontar els seus dominis amb els respectius àmbits del mercat estatal.

Aquesta inversió de forces en el control de la demanda es trasllada òbviament als graus de vehemència en l'abocament de públic a cada mena de local i, en última instància, al cabal del doll dinerari que emplena les seves arques. Les monosales –que, des del mateix naixement del cinema, havien estat, en una primera i extraordinàriament duradora fase, el model exclusiu en el mercat i moltíssims anys després el prototipus dominant i invicte– arronsaven fins a més de la meitat la magnitud de la clientela replegada (les entrades venudes davallaren des de 12,04 fins a 5,66 milions en el transcurs del període 1989-1999) i, malgrat l'encariment de les localitats, l'aplec de monocinemes supervivents no reeixí a mantenir, en termes monetaris, la quantitat que havia tresorejat a inicis de la dècada el bloc aleshores força més copiós dels locals de pantalla única. En feridor contrapunt, els multicinemes aconseguien l'abassegador domini del mercat gairebé quadruplicant la gernació que els visitava i sextuplicant amb escreix les sumes dineràries amuntegades un decenni enrere; el 1999, la conquesta realitzada per les sales múltiples abastava el 80,05 % del mercat, percentatge una mica inferior a la mitjana estatal (84,18 %). Les raons del desnivell rauen en el pes que encara conserven, malgrat els retrocessos patits, les grans monosales de les zones urbanes.

El canvi radical i substancial que tot just acabem de consignar empeny, a l'hora de dur a terme apropinquaments analítics a l'àmbit econòmic de l'exhibició de pel·lícules, a establir la distinció entre sala de cinema i centre de projecció cinematogràfica. El primer concepte al·ludeix a cada unitat d'exhibició dotada de pantalla i de sistema de projecció; com a centre cal entendre cada nucli de projecció filmica, sense parlar atenció en el nombre de sales que el constitueixin (d'1 fins a 24, en l'estat actual del parc cinematogràfic català). Segons aquesta distinció, cada centre de projecció, sota un nom comú i una mateixa propietat empresarial, esdevé un punt d'oferta en la xarxa territorial de l'exhibició cinematogràfica. Val a precisar, en l'esfera terminològica i abans de tirar endavant, que ens hem estimat més de fer servir els mots *sales* i *centres* per comptes de –respectivament– *pantalles* i *cinemes*, puix que aquest darrer terme s'associa, per raons d'ús històric de la paraula, als locals d'una sola pantalla.

Si la proliferació de noves pantalles que ha persistit a engruixir les dades anyals del sector a Catalunya podia induir a pensar que assistíem a un esbarriament dels brolls lumínics dels focus de projecció per la nostra geografia, l'examen dels centres talla de soca-rel qualsevol brostada d'esperança. Pel 1977, en el mapa de Catalunya es podien

comptar 847 punts que subministraven sessions cinematogràfiques als seus habitants; la xifra s'empetí en els anys subsegüents, de manera tal que pel 1990 l'esllanguiment l'havia reduïda a 263 i no trigà a escurçar-se fins a 238, nivell entorn del qual ha romàs estable en el darrer septenni.

La composició dels centres evidencia la desaparició dels locals de pantalla única, equilibrada pel floriment dels blocs de multisales, ara siguin de nou encuny, adés neixin de la fragmentació d'antigues monosales. El fenomen es desenvolupa en consonància amb el corrent de desertització que ens detectava el resseguiment de l'històric dels municipis amb oferta cinematogràfica i corrobora un procés de concentració en el qual, malgrat la germinació de nous centres amb ben assortides cartelleres, ha disminuït el nombre d'indrets de la geografia catalana on els seus habitants poden veure cinema. El grau de concentració en el sector s'ha espessegit enormement amb el pas dels anys. Les multisales, que el 1977 cobrien un mínuscul 0,59 % del cens de centres actius, endegaren una escampadissa pel territori català que les menà, pel 1990, a representar el 14,83 % dels centres cinematogràfics i a convocar a les seves butaques dos de cada cinc espectadors del Principat. Les dades més recents, corresponents al 1999, ens fan sabedors que el 36,13 % (31,92 % a Europa el 1998) dels centres en funcionament són multisales, establiments que capturen quatre de cada cinc demandants de pel·lícules. Òbviament, els dos terços de l'oferta (els nuclis de pantalla única), malgrat la seva significació numèrica, perden el control del mercat que havien exercit sense restriccions en temps pretèrits i s'apregonen per una situació adversa de magres rendibilitats de la qual hauran d'intentar desseixir-se només amb l'aflaquit recolzament de la cinquena part de la clientela.

Aquesta panoràmica sobre el passat recent ens pot il·lustrar sobre el caire de la pròxima evolució del sector i a precisar-ne el rumb amb superior encert. Pel 1999, 31 municipis catalans limitaven la seva oferta a una monosala que, en el decurs de l'any, no aconseguia d'ultrapassar el milió de pessetes de calaix. Aquest segment de cinemes —que afecta únicament el 5 % dels efectius de pantalles actives (o el 13,03 % dels centres de projecció)— circumscriu la seva incidència al 0,17 % dels espectadors i al 0,08 % dels ingressos per la venda d'entrades. Tot i l'esquifidesa quantitativa, aquest grup de sales esdevé sumament anguniós per la seva rellevància en termes qualitatius, car gairebé la quarta part dels municipis catalans amb alguna vida cinematogràfica (el 23,66 %, si volem ser exactes) constitueix un estrat de risc molt elevat quant a garanties de continuïtat, habitualment nodrides i esperonades pel generós coresforç dels seus propietaris o pel suport insuflat des de l'Administració municipal. La franja encara es pot eixamplar amb els 20 municipis amb un sol cinema que, tot supe-

rant el milió de pessetes, no en fa tres de calaix i amb la dotzena de poblacions on la sala de cinema, havent deixat enrere aquest darrer nivell d'ingressos, no va enllà dels cinc milions de pessetes de recaptació.

Comptat i debatut, pràcticament la meitat dels nostres municipis cinematogràficament actius disposa només d'una única pantalla, amb l'explotació econòmica de la qual, a tot estirar i en el millor dels casos, els ingressos bruts poden arribar a vorejar els cinc milions de pessetes. No acarem pas les condicions més afavoridores per a deturar una concentració geogràfica del sector que ni tan sols les anunciades obertures de nous complexos filmics –habitualment assetiats a localitats que ja disposen d'oferta cinematogràfica prèvia– ofereixen perspectives de remeiar. En aquest cens minvant de municipis tampoc no s'entrelluca una expansió interna del nombre de centres de projecció que hi sojornen. De moment, algunes de les sales que es consignaven a la relació del 1999 (perquè, havent plegat durant l'exercici, ofrenaven a les estadístiques un darrer llegat de públic i d'ingressos) seran definitivament absents de les llistes que afillin els exercicis venidors i, durant l'any que vivim, hem tingut notícia de noves víctimes que allargassen la ja prou llarga relació de baixes. Anorreats els cinemes de barri, esquinqats pel flagell de la crisi els locals de les poblacions petites i mitjanes en una massacre que encara amenaça amb l'esfondrament dels comerços més desllorigats per la malura, són ara els cinemes individuals de l'àmbit urbà els nous candidats a la desaparició.

En la dècada dels anys noranta, hom pot verificar, en clara oposició a l'esclat en el desenvolupament dels multicinemes i al seu veloç i progressiu asserviment del mercat, un empedreït esllavissament dels volums de clientela i de recaptació ramassats per les sales individuals que havien constituït, durant molts d'anys, els vaixells insígnia de la flota exhibidora catalana. Aquests cinemes –escortats per un ben farcit sarpat de locals de pretèrita puixança de les urbs grans i mitjanes, potser no tan capdavaners, però prou rellevants plegadament– s'han submergit en els darrers temps a les zones de més fondària del seu historial de clientela; els locals que no s'han capbussat fins a la cota més baixa dels últims onze anys han davallat, en el millor dels casos, fins a l'antepenúltim graó de la seva escala descendent. Una situació que hipoteca la prossecució, en el seu estat actual, d'aquesta mena de locals, tot abocant-los a la seva venda (traient profit d'unes plusvàlues immobiliàries que puguin rescabalar els empresaris dels insuficients rendiments que, un mes rere l'altre, els han procurat llurs negocis), al canvi de destinació en el tipus d'activitat econòmica que duguin a terme o, en el supòsit que perseverin en la projecció pública de llargmetratges, a la reconversió en multisales, acció que farà encara més espectacular i contrastada l'escissió del mercat entre locals individuals i cinemes múltiples.

La comparança de les classificacions dels centres de projecció segons el nombre d'espectadors aconseguits a l'inici i a l'acabament de l'interval temporal investigat en aquest treball no pot resultar més explícita tocant a la contundència de la transformació viscuda en el model exhibidor. Pel 1989, els trenta primers llocs del rànquing de clientela dels centres cinematogràfics de Catalunya es repartien a parts iguals entre locals de pantalla única i multicinemes, però aquests darrers centres ja manlleutaven la seva vigoria en subministrar el triumvirat que acabdillava la llista i en ocupar-ne nou de les quinze primeres posicions. Al cap de deu anys, la realització del mateix exercici d'ordenació certificava la sobirania incontestable dels nuclis de multioferta. Amb l'única excepció d'una sala (i a més a més es tracta d'un local -Imax- de projeccions molt peculiars, de títols força específics i ben diferenciat dels seus col·legues) que ocupava la sisena posició, els trenta-set primers llocs de la relació eren sistemàticament ocupats per multicinemes i fins a aquesta alçària no s'inaugurava l'alternança entre les dues modalitats de centres.

Aquesta mutació substancial del retaule exhibidor incita a explorar un altre fenomen intern sobre el qual les xifres anuals han emès enèrgiques admonicions i que no és un altre sinó la redistribució interna del públic dins d'una vivificadora atmosfera global d'engrandiment de l'audiència. Sense cap mena de dubte, l'obertura de multisales amb una oferta força diversificada, amb el complement d'altres opcions de lleure i de restauració i amb la comoditat d'un aparcament ampli i gratuït ha resquitat per al setè art una munió d'espectadors que, mitjançant el poderós frèndol de la seva incorporació, han anat redreçant una demanda esgavellada i atuída, i han esdevingut, d'aquesta manera, els artífexs essencials de la continuada elevació dels nivells d'assistència en els darrers anys. Si fragmentem, però, les dades entre multilocals i monosales, advertirem de mantinent que l'apogeu de les primeres (el 1999, 15,66 milions d'espectadors més que nou anys enrere) supera de bon tros l'auge del conjunt (10,34 milions); consegüentment, és lícit d'imaginar que, a l'àmbit de les sales úniques, el seu minorament ha comportat, d'una banda i en els territoris mancats d'altres comerços de projecció de pel·lícules en l'àrea d'influència del cinema clos, la pèrdua irremeiable de clientela per al sector exhibidor i, de l'altra, la reconducció del públic cap a d'altres centres de projecció.

A banda del transvasament de la clientela dels establiments desapareguts, és també raonable suposar que una part del públic de les monosales en funcionament n'ha desertat per a anar a contemplar les mateixes cintes que s'hi projecten (per raons de proximitat, de comoditat o d'atractiu dels nous models d'exhibició) en els recintes de multipantalles, reconducció que no es limita a produir-se entre cadenes d'exhibició

competidores sinó que s'observa també entre locals d'una mena i de l'altra pertanyents a un mateix grup. Si les sèries temporals de venda d'entrades de les monosales ja encenien els senyals d'alerta sobre els moviments trànsfugues i avalaven l'escaïença de la hipòtesi, l'examen dels índexs d'ocupació de la capacitat productiva de les sales acaba de conferir una còrpora més atapeïda a la seva versemblança. Un primer atansament a la situació ens assenyala un presumpte desajust entre el ritme de galopada del catàleg de pantalles ofrenades a la contemplació de la ciutadania (81,87 % d'augment en el període 1990-1999) i la velocitat cobrada per la seva explotació econòmica (57,35 % de creixuda en el cabal de la riada humana). El desfasament entre els percentatges apuntaria, en una lectura exclusiva d'aquestes dues variables, vers l'esgotament de les oportunitats latents en el mercat potencial, atès que l'addició de noves unitats d'oferta es veu progressivament retribuida amb ressons més apaivagats de la demanda. Evidentment aquesta és una visió enganyívola de la realitat, car oblida que, a més a més d'una creixença esplendent, el sector està experimentant un abreviat redimensionament intern dels seus efectius.

La simple consideració dels punts d'oferta esdevé deficient si no té en compte alhora la capacitat d'aquests nuclis; per tant, la vastitud del parc de sales cal mesurar-la en funció del batalló de pantalles que l'integra, però també –i de manera molt especial– de l'aforament que cadascun dels locals posi a disposició dels clients per tal d'assadollar-ne els afanys de consum filmic. En aplicar-li aquest enfocament, la realitat es tinta amb tonalitats força més tonificants i acolorides, puix que des del 1995 (any en què el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya començà a publicar les dades sobre seients) ençà la cabuda de les sales, malgrat la prosperitat en el seu nombre (puja del 49,16 %), es limita a avançar un 10,17 % (de 175.451 a 193.287 localitats), estirada molt més modesta que l'embranchida del 28,77 % experimentada en la venda d'entrades. Resulta evident que l'enlluernadora expansió de les pantalles ha estat acomboïada per la moderança en la consegüent evolució de les places que, fins ara, han aconseguit una lloable adequació entre el seu increment i el desenvolupament dels punts de venda. Tot endinsant-nos en la conducta dels seus components, la segmentació dels centres ens evidencia un retrocés del 23,19 % en les monosales (de 106.230 a 81.593 butaques), percentatge de dimensió més que proporcional a la pèrdua d'espectadors per causa de l'extinció dels cinemes individuals (caiguda del 15,08 %). Ben divers és el clima en el país de les sales múltiples on el beneficiós corrent d'espectadors (68,68 % d'alça en el període) sintonitza amb l'accelerada carrera dels setis (puja del 61,36 % en passar de 69.221 a 111.694), cursa atiada per les butaques dels cinemes reconvertits i per la incorporació de les rengles dels multilocals de nova planta.

Havent modulat l'anàlisi de l'oferta de sales amb la respectiva capacitat, el subsegüent examen de la seva rendibilitat esdevindrà una tasca fructuosa quant a manifestació del comportament denotat pel sector i de les alteracions que el canvi de conducta hi està provocant en la composició interna. Una eina prou eficaç i explicativa del nivell de rendiment, entès com a grau d'utilització de la capacitat productiva, és l'índex que relaciona el volum de venda d'entrades d'un establiment cinematogràfic amb el seu aforament i que ens informa sobre quantes vegades, en l'interval temporal objecte del nostre triatge, el centre en qüestió ha aconseguit d'emplenar la seva cabuda total. L'aplicació de l'índex al període 1995-1999 ens assabenta que les baules de la cadena numèrica que en resulta guanyen pes a mesura que el temps s'escola, tot passant de 126 fins a 147 emplenaments anuals. Les dades realment suggeridores flueixen, però, de l'aplicació dels índexs a les diverses menes de centres i no són tan vistents per causa tant de la indissimulable desigualtat en les seves dimensions (desnivell que s'aplana força en acarar l'índex obtingut amb el nombre de sessions celebrades en el període per cada unitat de projecció) com per l'oposició en el sentit dels seus respectius itineraris. Mentre que, durant el 1995, les monosales havien emplenat 81 vegades el seu aforament, al cap de quatre anys només aconsegueixen d'omplir 69 cops els seus delmats patis de butaques. Ben al contrari, els multicinemes evolucionaren amb absoluta i serena estabilitat, amb uns valors que se circumscrigueren a un segment estretament acotat de nombre de plenes ocupacions (entre 195 i 204 vegades l'any). La calma, però, és només aparent. La periòdica incorporació de nous multiplex a la xarxa exhibidora repercuteix en l'aquietament de l'índex, car, a l'hora de realitzar els càlculs, l'aforament es computa en la seva integritat en el denominador, mentre que en el numerador s'hi vessen només les localitats despatxades des del jorn de l'obertura. En funció del nombre de centres que germini en cada exercici i de la data de l'any en què comencin a feinejar, el seu còmput pot resultar un llast no gens menyspreable i distorsionar l'índex de manera tal que detecti placidesa allí on hauria de descobrir efervescència.

Aquestes xifres procuren nova i reforçada consistència als altres auguris ja detectats en aquests paràgrafs que ens inclinen a conjecturar el prosseguiment de la decadència en el regne de les monosales, arraconades per uns multicinemes que enforteixen la seva puixança des de posicions amb fonaments més arrelats i amb una acrescuda host de llenços d'exhibició. Per a acabar de corroborar aquest futur, ve a tomb el seguiment de les xifres d'espectadors aconseguides per cada centre de projecció cinematogràfica de Catalunya. La clientela mitjana d'una monosala, el 1990, era de 49.025 persones, afluència que es dissolgué fins a les 37.241 del 1999, en fulgurant contrast amb l'exòde

de públic cap als centres de més d'una pantalla (de 180.727 fins a 264.075 espectadors com a mitjana convocada per cadascun en els anys respectius); així doncs, mentre que els cinemes individuals han d'apanyussar-se amb les tres quartes parts de la clientela que els sovintejava una dècada enrera, els multilocals han augmentat gairebé un 50 % la magnitud de la seva xifra de visitants.

La divisió del sector entre monosales i multicinemes ens ha confeït una guia prou esclaridora dels viaranys que el sector exhibidor té propensió a calcigar en els anys propvenients. Val a avisar, però, que en cap d'ambdós casos ens enfrontem a un bloc monolític que avança sense clivelles ni tentines. Entre els locals de pantalla única hi ha un ampli ventall d'establiments ubicats a poblacions petites i mitjanes que laboren per dessota els llindars de rendibilitat i cinemes de grans ciutats consumits per un candiment sense treva, però també hi trobem exemplars amb facturació prou esponerosa, tot i els impactes de les danyoses escomeses suportades, per a garantir-ne la pervivència. Així mateix, no tot són flors i violes a la comunitat de les multisales, puix que, dins el corrent general de fecunditat que en fa prosperós el territori, s'hi troben clarianes ben delimitades on la fretura comença a instal·lar-se amb una assiduitat que reclama sense demorança l'atenció de l'analista del sector. Convindrà, doncs, practicar també la tècnica del fraccionament del bloc en diverses famílies de locals a fi i efecte de compartimentar els diferenciats comports que conviuen en els dominis dels cinemes de múltiples pantalles.

En els últims anys la composició interna dels centres s'ha vist sotmesa a una transformació palmària. Si, en el llunyà 1977, el deler parcel·lador era pràcticament testimonial (el recorregut pel parc català de cinemes només en rasclejava cinc nuclis de dues sales), dotze anys més tard en el plànol de l'exhibició ja llampurnejaven 36 punts d'oferta múltiple, dels quals només un posseïa vuit sales mentre que la resta no anava enllà de les quatre estances. Pel 1999, dels 86 multicinemes en actiu, 24 eren integrats per un mínim de vuit pantalles, evolució que recull l'eclosió de les multisales i la particular empenta dels complexos més gegantins.

Durant la dècada dels anys noranta hem assistit a tota Espanya a la implantació i a l'arrelament d'un nou concepte en la contemplació d'obres cinematogràfiques, procés en el qual Catalunya ha participat amb enardit entusiasme. Es tracta de la uberosa florida dels grans complexos de cinemes, els *multiplex* (o els *megaplex*, en la denominació atorgada als multiplex de nombre de sales més aclaparador), això vol dir conjunts amb un mínim de vuit pantalles (d'altres analistes col·loquen en deu aquesta etèria frontera) amb modernes dotacions tècniques (pantalla, so, comoditat de les butaques...), ajustada organització de l'espai, oferta de serveis accessoris (venda anticipada

d'entrades, sessions més barates, venda de begudes, lllaminadures i menges diverses...) i badívoles àrees d'aparcament per als vehicles automòbils. Ben sovint el complex és integrat en una gran superfície comercial amb supermercat, gran varietat de botigues i una assortida presència de locals de restauració, de manera tal que, amb un sol desplaçament, el client pugui satisfer opcions de consum ben diferenciades.

En el període resseguit, els multiplex han efectuat una prodigiosa incursió en la conquesta de saboroses quotes de mercat. Pel 1989, l'únic complex de vuit pantalles controlava només el 0,43 % dels centres de projecció de Catalunya, el 2,67 % de les pantalles, l'1,04 % dels espectadors i el 0,93 % de les recaptacions. Una dècada després, amb el 10,08 % dels punts de venda, copsaven el 40,19 % de les sales i es responsabilitzaven del 42,19 % de la clientela i del 41,29 % dels caleçons; segons que ens indica la comparança de percentatges, els grans nuclis han passat, amb tremenda celeritat, del no-res al domini de les dues cinquenes parts del negoci de l'exhibició cinematogràfica a Catalunya. Dins d'aquest segment, ressurt la trajectòria seguida pels nuclis amb més abundosa oferta de sales exhibidores, que successivament han anat enlairant el sostre en matèria de pantalles a disposició dels clients. En aquest últim aspecte convé de recordar que, pel 1992, s'inaugurava a Catalunya el primer centre amb onze pantalles a l'abast del públic; pel 1996, l'obertura d'un nucli de quinze opcions conqueria un nou màxim en el nombre de locals arraimats en un punt exhibidor de les nostres terres, primàcia que es perdé durant el 1998 quan un megaplex de vint-i-quatre pantalles s'enfilà al capdamunt. Pel 1999 i a Catalunya, el nombre de centres amb més de deu sales era de 9, grup que convocava 122 pantalles, gairebé la cinquena part d'aquest mercat (18,61 %). El percentatge s'atansava força a la quota forjada pel conjunt de monosales, que comptarem amb 30 pantalles més que els centres de gran tonatge; en l'hora present, el ple funcionament dels grans nuclis inaugurats el 1999, les recents obertures de multiplex d'alt rang de sales i el capteniment dels cinemes individuals apunten a vaticinar que, en aparèixer les dades d'enguany, la supremàcia dels grans multiplex sobre les monosales serà ja inqüestionable.

La vivor dels estrats superiors topa fragorosament amb l'estrenyiment de la franja de multicinemes amb menys ostentós nombre de pantalles. En el si d'aquest contrast angunieja apercebre el retrocés de l'índex d'ocupació del bloc de centres que posseeixen de 2 a 4 pantalles, car en el transcurs del període revisat aquest aplec de locals ha rebaixat de 163 fins a 122 el seu nombre d'ocupacions anuals. En els esglaons més enlairats, el camí evolutiu fa pujada amb decisió en el tram de 5 a 7 sales (que inflen l'índex des de 261 fins a 274) i serpeja

amb certes vacil·lacions en els centres que agombolen més de 7 pantalles. Els oscil·lants moviments de *zumzeig* dels multiplex esdevenen estrebades furioses en el segment de nuclis més descomunals (des d'11 sales endavant), territori en el qual la incorporació de nous establiments provoca –per les raons tot just comentades de distorsió de l'índex– una conducta erràtica del coeficient d'ocupació; malgrat les ziga-zagues, en el seu conjunt els multiplex han aconseguit d'enfil·lar el seu índex des de 223 fins a 245 emplenaments durant l'etapa 1995-1999. La tendència marcada pels índexs es perfila encara amb més precisió en incorporar a l'anàlisi l'evolució del nombre d'espectadors per centre. En els nuclis de 2 a 4 pantalles es detecta una aferrissada i persistent proclivitat a la baixa (de 175.244 a 112.466 entrades venudes entre començ i acabament de l'etapa estudiada), mentre que la resta de locals es caracteritza per la consolidació de la posició assolida (els centres amb dotació de pantalles situada entre 5 i 7 han travessat el darrer quinquenni plantificats al girientorn de les 350.000 localitats despatxades) o pel volenterós acreixement de la capacitat de convocatòria que denoten els multiplex.

L'orientació de les dades del sector ens subratlla, doncs, que les àrees deprimides del comerç exhibidor no es reclouen exclusivament en el recinte dels monocinemes, sinó que s'expansionen amb la incorporació dels petits nuclis de dues, tres o quatre sales. En definitiva, assistim a una decidida implantació d'un nou model de consum de l'oferta cinematogràfica, munit d'una estructura *ad hoc* i sovint inserit en un complex comercial i de lleure. Una entronització que comporta el peremptori bandejament del règim de les aïllades sales d'oferta única, però també –tot i que es tracta de multilocals– dels nuclis en què la divisió de les sales s'ha limitat més a una discreta parcel·lació del cinema originari per tal de rendibilitzar-ne l'espai que no pas a la seva plena integració en el novençà esquema dominant.

Al replegament espacial que s'ha apoderat de la branca exhibidora, s'afegeix també la concentració geogràfica en el sector dels multicinemes. Pel 1989, els conglomerats de sales eren presents només a 21 municipis repartits entre 15 comarques; havent passat una dècada, es poden censar locals múltiples a 34 viles catalanes esbarriades per 21 comarques i que concentren el 58,70 % de la població. Aquest apilament de les xifres és ben palès a escala comarcal, on tres àmbits –Barcelonès, Vallès Occidental i Baix Llobregat– es repartien, en el 1999, els dos terços de les entrades venudes; l'addició del Gironès i del Tarragonès revelava la cobertura de les quatre cinquenes parts del mercat català. Dins d'aquest marc global, la família dels multiplex es concentra a 17 municipis de deu comarques, de manera que en els seus límits hi habita el 41,99 % de la demografia catalana. En aquesta llambregada al mapa de l'exhibició cinematogràfica catalana, val a as-

senyalar l'escàs interès que els empresaris han demostrat fins ara a l'hora de promoure grans complexos de projecció fílmica a la província de Lleida, on els multicinemes més grans no van enllà de les quatre sales.

El procés de concentració del sector exhibidor no es limita únicament a una qüestió geogràfica, on es va minimitzant el nombre de punts assenyalats en el mapa corresponents als municipis dotats de vida cinematogràfica o al testimoniatge d'un curiós fenomen de contracció de les dimensions del registre de centres actius d'exhibició fílmica. Sota aquestes manifestacions externes de la intensa transformació de la branca exhibidora de la cinematografia batega la concentració de les regnes del negoci en les mans de les grans cadenes exhibidores, un amuntegament propiciat, d'una banda, per la desaparició de moltes monosales independents i, de l'altra costat, per l'enèrgica política expansiva observada pels potents circuits exhibidors. El mercat de sales de Catalunya, amb paral·lela conducta a la resta de l'Estat, deriva clarament vers una ferma estructura oligopòlica (amb els conseqüents desavantatges que aquesta mena de formacions comporten per al consumidor) on els blocs dominants, a més a més, estan íntimament vinculats a grups internacionals de producció, distribució i exhibició de pel·lícules.

El 1999, quatre cadenes aixoplugaven en els seus recintes les tres cinquenes parts de la collita anual d'espectadors cinematogràfics a Catalunya. Es tractava d'ACEC (Àrea Catalana d'Exhibició Cinematogràfica), associació de sales assetiades en importants municipis de les províncies de Barcelona, amb excepció de la Ciutat Comtal, i de Tarragona, de CINESA (Compañía de Iniciativas y Espectáculos, SA), empresa participada per la poderosa UCI (United Cinemas International) –al seu torn propietat d'Universal i de Paramount Pictures– i per Pacific Theaters, del Grup Balaña, concentrat en el municipi de Barcelona, i de Lauren Cinemas, circuit de sales pertanyent al grup de la distribuïdora cinematogràfica catalana i que, amb Cines Ábaco y Cinebox, conforma CAEC (Central de Actividades y Exhibición Cinematográfica), ara com ara la cadena de pantalles més gran de tot Espanya.

Si eixemplem el quartet amb els dos grups immediatament seguidors –Yelmo Cineplex (nascuda de l'acord entre Yelmo Films i el grup internacional Loews Cineplex Entertainment, que fou afillat per la unió de Sony Loews Theatres i de Cineplex Odeon Corporation) i AMC Entertainment Europe (filial d'American Multiplex Cinemas)– la porció arriba als dos terços del mercat. I a set de cada deu espectadors si incorporem a la llista Circuit Urgellenc, Cines Renoir i Cines Verdi. Durant l'any 2000, s'ha afegit a la relació la cadena Warner-Lusomundo, connectada a la potentíssima *major* nord-americana i que, en el marc de l'exhibició cinematogràfica espanyola, treballa en aliatge amb el grup espanyol PRISA a través de Sogecable.

La consolidació de l'esquema oligopòlic està enfortint la presència del cinema dominant mercès a aquest sòlid i profund entramat de relacions entre les tres grans branques del sector. Encara que el llarg període de retracció de la clientela va implicar una paral·lela reducció del nombre de títols exhibits (a la qual no era gens aliena la impenitent desaparició de les sales de segon circuit que afegien mants títols de repesca al material nou de trínca), l'etapa de renaixença del sector amb l'esclat de les pantalles del multiplex no ha implicat el corresponent moviment d'ascens del nombre de cintes esparpallades anualment pels cinemes catalans. El 1992 es projectaren 1.383 títols en el nostre territori, nivell que s'esllavissà fins a 1.020 en un parell d'anys i que se submergí, durant un trienni, algunes desenes per dessota el miler de cintes. En una evolució que té el mateix tirat que la trajectòria del nombre de pel·lícules projectades a escala estatal, a la darrerria de la sèrie –amb 1.044 i 1.027 llargmetratges oferts al consumidor en els anys 1998 i 1999, respectivament– s'albira una plàcida sedimentació de l'oferta, però no pas un deixondiment bullangós en concordança amb la fogosa alenada que regeix la cursa d'instal·lació de noves pantalles.

La multiplicació dels punts de contemplació d'imatges fílmiques millora les oportunitats ofrenades al segment de públic delerós d'accedir a un cinema allunyat de la mercaderia estàndard que fan circular les multinacionals; ben al contrari, ha estat aquesta mena de productes el bloc enfortit per la proliferació de multiplex. Els complexos exhibidors han esdevingut els portaavions que donen càlid sopluig al material estratègic de les *majors*, amb l'avantatge que permeten una estrena simultània a nombrosos, ben dispersos i força concorreguts enclavaments geogràfics, tot aprofitant el ressò de les campanyes publicitàries, alhora que poden allargar la permanència dels títols a la cartellera mitjançant el seu trasllat a una altra sala de menor aforament del mateix nucli bon punt l'interès del públic comença a emetre indicis d'afrevoliment. No cal dir que la part del lleó d'aquesta oferta correspon a les cintes procedents dels Estats Units d'Amèrica, que, durant els darrers vuit exercicis, han fet seves les tres quartes parts de l'assistència catalana al cinema (l'amorosiment del 1999 s'esvaeix de mantinent en considerar les pel·lícules nord-americanes que han arribat a les nostres terres camuflades sota pavelló britànic i, fins i tot, australià).

La concentració impera, doncs, dins les fronteres de l'exhibició a Catalunya: en la localització geogràfica, en els punts d'oferta, en la mena de locals, en els circuits de sales i en el material distribuït. Enmig d'un procés de desertització durador, tot i que l'ermot és cada cop més extens, els oasis són progressivament més amples, més ben assortits, més refrescants i acollents, però també més rigorosament controlats per un exigü pomell de propietaris.

